

cramentum miracula expectanda sunt, quale miraculum esset, si is, qui agit animam, continuo convalesceret. Verum si hoc Sacramentum conferretur aegrotis quando periculo aegrotare incipiunt saepe, videremus affectum sanitatis, quæ non quidem in momento, sed tempore suo succederet: quæ causa est cur Extrema unctio non conferatur iis, qui propter commissa crimina a carnifice interficiuntur: isti enim non nisi apertissimo miraculo a mortis periculo liberari possunt. Altera causa est, quia non semper expedit aegrotis a morbo suo liberari, sed expedit potius mori; et oratio Ecclesie, qualis est, quæ funditur in hac Unctione, non petit absolute sanitatem aegroti; sed si utile illi sit ad salutem æternam eo tempore convalescere.

Alter effectus huius sacramenti est, remissio peccatorum. Sic enim loquitur S. Jacobus: *Et si in peccatis fuerit, remittentur ei.* (Jac. v.) Sed quoniam remissio peccati originalis proprie pertinet ad Baptismum, remissio peccati actualis, tum ad Baptismum, si baptizentur adulti; tum ad Sacramentum Pœnitentiæ: ideo Theologi docent, peccata, quæ remittuntur in Sacramento Unctionis extrema, esse reliquias peccatorum. Sunt autem duo genera ejusmodi reliquiarum; aliquando enim reliquie peccatorum dicuntur peccata ipsa lethalia, aut venialia, quæ post Sacramentum Pœnitentiæ jam susceptum commissa sunt, et non sunt postea confessario manifestata: vel ex ignorantia, quia non sciebat pœnitens illa esse peccata lethalia; vel ex oblivione, quia memoria non occurrerunt; et ideo non quaesivit aegrotus confessarium, qui illa confiteretur. Has igitur reliquias peccatorum sacra Unctio delet. Et de hoc genere peccatorum dicit S. Jacobus: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* Quod etiam satis aperte docent Concilium Florentinum et Tridentinum sess. 14. can. 2.

Aliud genus reliquiarum est quidam horror et torpor, sive tristitia et mœror, quæ invadunt aegrotos; et hoc respicit illa promissio S. Jacobi. *Et allevabit eum Dominus.* Exhilarat enim hoc Sacramentum aegrotos, quando attendunt ad promissiones divinas, quæ in hoc venerabili Sacramento exprimuntur; atque ea de causa non debet differri ad extremum illud tempus, quo aegrotus nihil audit, vel nihil intelligit.

Quanto vero sit utilitas huius Sacramenti, ex ipsa forma verborum intelligi potest. In ungu-

tur enim sacro Oleo præcipue quinque loca corporis, in quibus sedes sunt quinque sensuum, videlicet sensus audiendi, sensus olfaciendi; sensus gustandi, et sensus tangendi; et interini Sacerdos dicit: *Indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum auditum, et sic de aliis.* Et quoniam oratio illa est forma Sacramenti, sine dubitatione ulla efficaciter operatur id quod verba sonant, nisi aliquid impediatur ex parte suscipientis.

Quanta vero sint in hoc Sacramento liberalitas et benignitas Dei nostri, facile intelligit, qui cogitaverit quanta multitudo peccatorum profuatur ex his quinque fontibus peccatorum. Atque hæc causa est, cur S. Malachias Episcopus Liberius cujus vitam scripsit S. Bernardus, cum distulisset ad aliquot horas ministrare Sacramentum Unctionis extremae cuidam nobili feminae aegrotanti, et illa interim vitam cum morte commutasset, tanto dolore correptus sit, ut in cubiculo mulieris defunctæ cum suis Presbyteris tota nocte jaceret orans et lugeas, culpæ suæ deputans, quod illa pia mulier per Sacramentum Extremæ unctionis vel non convalesceret, vel tam largam indulgentiam peccatorum de Domini liberalitate non perciperet. Quia vero sanctus ille Episcopus amicus Dei erat, a Domino suo precibus et lacrymis obtinuit ut mulier illa resurgeret et ab eodem sancto viro cum ingenti devotione inuncta, utrumque effectum Sacrae unctionis acciperet: nam et plane convalescit, et ad multos annos supervixit, et indulgentiam peccatorum, ut pie credimus, non amisit. Hoc exemplum tanti viri et ab alio sanctissimo viro fideliter litteris commendatum potest omnibus facile persuadere, quanti fieri debeat hoc venerabile Sacramentum.

CAP. IX.

De nono præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de prima tentatione Diaboli, id est, de Hæresi.

Propinquante morte, Diabolus adversarius noster, *Tanquam leo rugiens* (I. Petr. v.), non deest sibi, sed tanquam ad prædam velox accurrit, et totis viribus in extrema illa lucta moribundum aggreditur. Primum vero prælium inchoare silet a tentatione circa fidem. Nam et res, quas credimus, non solum supra sensum, sed etiam supra rationem naturalem ascendunt; et ipsa eadem fides

fundamentum justificationis nostræ est: et eo fundamento everso, omnis ædificatio bonorum operum corruit. Est autem hæc tentatio facile omnium gravissima, quia prælium nobis est cum adversario non solum doctissimo et acutissimo, sed etiam ejusmodi præliis assuetus ab exordio mundi. Ipse omnes principes Hæreticorum seduxit, quorum non pauci, viri optimi et sapientissimi fuerant. Recte igitur Apostolus nos admonet, dicens: *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, id est, adversus homines, sed adversus spiritualia nequitiæ in celestibus* (Eph. vi. i.), id est, adversus Dæmones, qui spiritus sunt, et spiritus nequissimi et ex coelo aereo nos omnes vident. Arma nostra in hoc prælio non sunt disputationes, sed simplex veritatis fides. Sic enim Principes Apostolorum nos docent: Apostolus Petrus: *Adversarius, inquit, vester Diabolus, tanquam leo rugiens circuit querens, quem devoret: cui resistite fortes in fide* (I. Petr. v.), et Apostolus Paulus: *In omnibus, inquit, sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.* (Eph. vi.) Itaque ex doctrina Apostolorum non oportet cum Diabolo disputare, sed clypeo fidei excipere et retorquere omnia tela ipsius, quantumvis ignita et ardentia, id est efficacia et subtilia esse videantur.

Habemus exemplum valde tremendum apud Petrum Barocium, Episcopum Patavinum, qui scripsit libros tres de ratione bene moriendi. Is in libro secundo sic loquitur: *«Fuerit, quemadmodum audivi, duo quondam viri eruditissimi, et omnium qui ex eodem gymnasio essent, in disputando facile principes: ac iidem bene morati, maximeque religiosi. E quibus unus com excessisset et vivis, ei qui superstes erat, in sua forte bibliotheca Scripture sacræ studiis incumbenti totus ardens apparuit terrore, ac quænam ei tam grandis poena causa foret, interroganti, gemens dolensque respondit: Cum essem migraturus et vita, venit ad me hostis antiquus: et quoniam apprime eruditum noverat, seiscitari cepit, de fide quid crederem. Ego, quæ in Apostolorum symbolo sunt, credere me respondi. Ille exponi sibi quædam, quæ minus lucida viderentur, rogavit. Exposui, ut in symbolo Athanasii legeram. Neque enim lucidius aut verius exponi posse putabam. Tum ille, Non est, ait, ut putas: sed quæ ad Patrem pertinent, partim aperta et vera, partim obscura et falsa sunt. Nam ipse quidem æternus est, non ta-*

men ut semper Deus, sic semper et Pater: sed prius Deus, postea Pater. Ad hæc cum ego exclamarem hæreticum esse documentum, doctrinamque diabolicam: Non est, inquit ille, clamoribus disserendum, sed rationibus, si veritatis indaganda studio dicimur. Ego quid pro mea sententia sit, dicere facile possum: tu quid pro tua sit, explicare si poteris, ab errore me grandi liberaveris. Ipse miser, qui ingenio et doctrinæ meæ magis quam æquum erat confiderem, cum eo tanquam cum uno quolibet hominum cæterorum disputare corpi; tandemque rationibus, quas mihi ex adverso plurimas ingerebat, et quod magis admiratus sum Scripture sacræ testimonio in errorem me paulatim tam nefarium misit, ut jam neque filium neque Spiritum sanctum Deum putarem. Interim rapuit animam mors, et qualem reperit, judici obtulit. Ab eo disce in hunc ignem sum jussus: quem, et si maximus es, tolerabilem tamen utcumque putarem, si post mille annorum millia finiendus foret. Sed æternus est, idemque tantus, quantum nulla apud nos vidit ætas, ut me in singulas ferme horas scientiæ meæ ponticæ, quæ in tam immane præcipitium me deiecit: et hæc dicens evanuit. At ille tum rei novitate, tum vero amici damno permotus, ut in se primum reversus est, cum iis, qui sibi amicissimi erant, quod viderat, contulit: petitque quidnam adversus ejusmodi rem factu optimum daceret. De cretum in commune est, ut ad eam se quisque fidem referret, quam Catholica servat Ecclesia. Paulo post in ægrotationem, ex qua mortuus est, incidit. Et ecce ad eum iidem antiquus hostis, prioris disputationis successus animosior venit, quærit de fide, quid credat. Respondet, credere se quæ Mater Ecclesia credit. Rursus antiquus hostis, quidnam credat Mater Ecclesia, seiscitatur. Et ille: Quod ego, inquit; atque in hunc modum, audientibus his, qui astabant, veluti ab aliquo interrogatus: Credo quæ credit Ecclesia, et Ecclesia credit quæ ego credo, tantisper dicere non cessavit, dum animam redderet. Ita factum est, ut delusa inimici versutia, Ipse in coelum migraret, et post paucos dies amicis, quos quidnam in hujusmodi re factu optimum videretur, consuluerat, longe alio habitu corporis apparens, gratias egit quod eorum consilio ad cœlestem regnum ascenderat. Quæ nos uti sunt gesta describere superfluum arbitrari non sumus ut horum vel

infortunio vel successu discere unusquisque possit, de fide cum diabolo disputari non oportere: sed satis esse, si ad eam unusquisque se referat fidem quam Catholica servat Ecclesia. » Hæc Barocius, cui nihil est quod addamus.

CAP. X.

De decimo præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de secunda tentatione, id est, de desperatione.

Alter tentatio solet esse de desperatione qua tentatione Diabolus solet non solum improbos homines, sed etiam valde pios aliquando vexare. Et quidem homines, valde improbos satis facile imminente morte in desperationis barathrum detrahit: subjicit enim ante oculos mentis omnia omnino crimina qua dum viverent, gesserunt, ut de quodam milite scribit venerabilis Beda in libro v. Historiæ gentis suæ, cujus hæc sunt verba (lib. v. cap. xv.): « Fuit quidam temporibus Coenæ, qui post Edilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna sui met negligentia displicens. Admonebat ergo illum sedulo ut confiteretur, et emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis superventu tempus omne poenitendi et emendandi perderet. Verum ille, licet frequenter admonitus, spernebat verba salutis; seseque tempore sequenti poenitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate, cecidit in lectum, atque acri cepit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex (diligebat enim) multum hortabatur ut vel tunc, antequam moreretur, poenitentiam ageret commissorum. At ille respondebat, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret; ne forte exprobaret sibi sodales quod timore mortis faceret ea, quæ sospes facere noluerat. Fortiter quidem, ut sibi videbatur, loentus, sed miserabiliter, ut postea patuit, dæmoniacæ fraude seductus est. Cumque morbo ingravescente, denuo ad eum invisendum ac docendum rex intraret, clamavit statim miserabili voce: Quid vis modo? Quid hæc venisti? non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultra conferre. At rex, Noli, inquit, ita loqui, vide ut sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscien-

tiam certus præ oculis habeo. Paulo ante intraverunt ad me duo pulcherrimi juvenes et resederunt circa me unus ad caput, et unus ad pedes, protulitque unus libellum perpulchrum, sed valde modicum, ac mihi ad legendum dedit in quo omnia quæcumque bona feceram intuens scripta reperi: et hæc erant nimis pauca et modica. Tunc subito supervenit exercitus malignorum et horrendorum spirituum. Tunc ille, qui obscuritate tenebræ speciei, et primatu sedis major esse videbatur, proferens codicem horrendæ visionis, et magnitudinis enormis et ponderis pene importabilis, jussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cum legissem, inveni omnia scelera non solum quæ opere vel verbo, sed etiam qua tenuissima cogitatione peccavi, manifestissime in eo tetris esse descripta litteris. Sic loquebatur miser desperans; et non multo post defunctus, poenitentiam, quam ad breve tempus cum fructu venia facere supersedit, in æternum sine fructu penis sudditus facit. » Hæc Venerabilis Beda. Ubi manifeste videmus, hostem nostrum diabolum primum egisse cum isto miserabili milite ut non ageret poenitentiam, spe vite longioris, deinde adegisse eum ad desperationem.

Alterum exemplum habetur apud eundem auctorem in sequenti capite, ubi sic loquitur (lib. v. c. xv. hist.): « Novi, inquit ipse fratrem, quem utinam non nossem; cujus etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Hic percussus languore, atque ad extrema perductus, vocavit fratres, et multum morens ad damnato similis, cepit narrare quia videret inferos apertos, et satanam immersum in profundum tartari: Caipham quoque cum cæteris, qui occiderunt Dominum juxta eum flammis ultricibus contraditum, in quorum vicinia, inquit, heus misero mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres cœperunt diligenter hortari ut vel tunc adhuc positus in corpore poenitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipse viderim iudicium meum jam esse completum. Talia dicens sine vitæ abiit, et corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum. » Hæc Beda. Quod autem hic miserabilis Monachus dicit, non fuisse tunc sibi tempus vitam mutandi, non ex veritate, sed ex Diaboli persuasione dicit.

Spiritus enim sanctus aperissime clamant per Ezechielem (*Ezech.* xviii et xxxiii) Prophetam. Deum semper esse paratum amplecti eos qui convertuntur a peccato ad poenitentiam, quod aperius docet sanctus Leo Papa in epistola ad Theodorum Forojuliensem Episcopum his verbis: « Misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, ad quem nullas patitur venire moras conversio, dicente spiritu Dei per Prophetam: *Cum conversus ingemueris tunc saluus eris.* »

Addam exemplum unum vel alterum, quibus demonstratur, a Dæmone tentari etiam piissimos viros in exitu de hac vita de peccato desperationis. Exstat apud Laurentium (tom. v. ad diem 27. Septemb.) Surium Vita B. Comitis Elzæarii, qui vixit in virginitate cum conjuge sua Dalphina, et post sanctissimam mortem multis signis et miraculis claruit. Is tamen in exitu de hac vita tentationes gravissimas toleravit: sic enim scribit auctor in ultimo capite: « Ad extremum in agone positus, vultum prætulit valde terribilem, unde colligi liceret, eum in magno versari labore ob quedam illi objecta: atque sub ejusmodi conflictu exclamavit: Magna est dæmonum vis; sed eam penitus enervant virtus et merita sacrosanctæ incarnationis et passionis Jesu Christi. Post paululum rursus exclamans ait: Plane vidi. Post aliquantum temporis spatium, cum ingenti clamore dixit: Totum me divino iudicio committo. Atque his dictis reparatus est vultus ejus, et quodam robore atque splendore, multaque elegantia perfusus reddidit spiritum. »

Alterum exemplum multo adhuc terribilius. Exstat apud Joannem Climacum, qui refert Monachum quemdam valde venerabilem, nomine Stephanum cum annos circiter quadraginta in eremo vixisset, jejuniis, vigiliis, lacrymis, precibus, aliisque virtutibus exornatus, ad exitum tandem pervenisse. Cum autem in extremo illo agone constitutus a dæmonibus multorum criminum reus fieret, ut ad desperationem impelleretur; repente obstupuisse animo, et apertis oculis clara voce respondere cœpisset, aliquando quidem: « Ita sane, revera ita est, sed poenitentia et lacrymis crimen dilui »; aliquando vero: « Non est ita, mentimini, deinde rursum: « Verum loquimini, sed bevi, sed ministravi, » in quibusdam tamen: « Vere me accusatis, et quid respondeam non habeo. »

Tom. VIII.

Atque ita obiit, ambiguum relinquens, salvasne an reprobus esset. Hæc igitur et alia ejusdem generis exempla nos movent, ut ante horam illam sollicitè conscientiam nostram expurgemus, et nunquam de misericordia Domini diffidamus.

CAP. XI.

De undecimo præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de tertia tentatione, id est, de odio Dei.

Adversarius noster Diabolus non solum nititur quantum potest ut moribundos sollicit fide, et spe et inducat in hæresim et desperationem; sed etiam contendit amicos Dei ab amicitia ejus separare, et inducere in odium Dei, et blasphemias, et magicas artes. Isti ut plurimum non timeant mortem, nec penas gehennæ. Sperant enim se apud inferos felicem vitam acturos, utpote socios dæmonum, quos in inferis regnare arbitrantur. Scribunt de hac re Grilaudus in libro de sortilegiis, quæstione 9, numero 2, et ex eo Martinus del Rio libro vi. Disquisitionum magicarum, capite 1, sectione 3. Sic igitur loquuntur hi auctores; postquam captæ sunt maleficæ, ut ipsæmet sæpe fassæ sunt, tunc Diabolus nihil aliud satagit, nec laborat in alio nisi in persuadendo ut persistent in sententia usque ad mortem. Adducantur licet in supplicii locum, ignisque succendantur, se illorum corpora et laqueo et flammis palam erepturum facturumque ut ex flammarum contactu nullum dolorem percipiant. Quod si mori illas contingat incendio, mortem illam cruciatu expertem fore, migraturas ex hujus vite miseris absque supplicii sensu, ut in futura vitæ beatitudine transferantur: illic eas dæmonibus similes fore, eodem robore, scientia, divitiis, potentia, voluptate, quibus ipse dæmon politur ac pollet, fore dandaas sic Diabolus mendax fallit.

Sunt præterea quidam alii, qui quamvis malefici vel magi proprie non sint, tamen sic ab avaritia cæcæti sunt, ut parum omnino ab infidelibus absint. Neque enim sine causa Beatus Apostolus avaritiam appellavit idolorum servitatem. (*Eph.* v. *Coloss.* iii.)

Ego ipse invisens aliquando ægrotum morti propinquum cum inciperet loqui de præparatione ad exitum de præsentis vita, respondit constanti animo, et sine ullo metu

ac dixit : « Ego, Domine, cupivi alloqui te, non pro me, sed pro conjugē meā, et filiis meis, ego enim prope ad inferos, neque est quod aliquid pro me agas; » hæc vero protulit animo tranquillo, ac si de itinere ad villam vel oppidum aliquid loqueretur. Ita nimirum Diabolus animam ejus sibi subjecerat, ut non cuperet nec vellet ab eo divelli. Nec tamen magus aut necromanticus erat, sed artem exercebat valde periculosam, et intentus lucro per fas et nefas, oblitus videbatur non solum Dei, sed etiam animæ suæ. Summa est, cum multis verbis illum ad meliorem mentem revocare tentassem, nihil efficere potui. Cupiet fortasse aliquis nosse, quam ille artem exercebat, dicam ut ejus interitus aliis hominibus ejusdem artis, si qui sunt ei similes, prosit ut respiciant. Procurator causarum erat, ex illorum numero, qui non multum laborant, utrum causam justam an injustam defendendam suscipiant. Atque interim utrique parti injuriam faciunt modo ipsi marsupium impleant.

Addam unum quando in hunc sermonem incidi. Vir quidam apprime doctus cum mecum ageret, et me ita causæ ejusdam exposueret, ego sermonem ejus interrompseram : Videris mihi causam injustam fovere, ille assentiens respondit : Ego non sum advocatus veritatis aut justitiæ, sed clientis mei meum est exponere merita causæ, quam defendendam suscepi : judex viderit, pro qua parte sententiam ferat. At ego : Nolo inquam, mihi fidem habeas, sed Sancto Thomæ Aquinatis (2. 2. q. 71. art. 3.), Doctori summo et sanctissimo, is enim in secunda parte Summæ theologicæ sic loquitur : « Respondeo, dicendum, quod illicitum est alicui cooperari ad malum faciendum, sive consulendo, sive adjuvando, sive qualitercumque consentiendo, quia consiliarius et coadjuvans quodam modo est faciens : et Apostolus dicit ad Romanos scribens, quod digni sunt morte non solum, qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus. (Rom. 1.) Uade, ut supra dictum est, omnes tales ad restitutionem tenentur. Manifestum est tamen, quod advocatus auxilium et consilium præstat ei cujus causæ patrocinatur, unde si scienter injustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, et ad restitutionem tenetur ejus damni, quod contra justitiam per ejus auxilium altera pars incurrit : si autem ignoranter injustam causam defendit, putans esse justam, excu-

satur secundum modum quo ignorantia excusari potest. » Hæc S. Thomas. Explicat autem Cajetanus Cardinalis ultima verba S. Thomæ, dicens : « Qui omnino defendisset, sive justam sive injustam causam, quamvis nesciat injustam esse, non ex ignorantia, sed cum ignorantia, qua non excusat, patrocinatur injuste. Qui etiam non curant discernere et penetrare, an justam vel injustam causam suscipiant manifeste negligunt scire id, quod tenentur scire. » Hæc ille.

Ad has tentationes addi potest alia, quæ non tam nocet quam prodest, quamvis Diabolus ea utatur ut noceat. Solet enim ipse hostis generis humani plerumque adesse seque terribili facie ostendere morituris, ut eos si decipere non potest, saltem impediatur ab alacritate et studio orationis. Sic de B. Martino scribit severus Sulpitius, morienti apparuisse Diabolum, eique a S. Martino dictum : « Quid hic stas, creuenta bestia? nihil in me funeste reperies. » Scribit quoque venerabilis Petrus Damiani in vita S. Odilonis, apparuisse prædicto Odilono paulo ante mortem Diabolum teterrima specie, de quo sic ipse B. Odilo locutus dicitur : « In ipsa meæ decisionis hora, in illo angulo (ostendebat enim quasi digito locum) vidi figuram quamdam truncem nimis atque terribilem, quæ mihi teterrimæ suæ visionis horrorem atque formidinem tentavit incutere : sed Christi confortante virtute, nulla me potuit infestatione nocere. Scribit enim S. Adelelinus Sagiensis (22. Aprilis, Vita S. Opportunæ Virginis), morienti S. Opportunæ apparuisse Diabolum in specie nigerrimi Æthiopsis, cujus capilli et barba distillabant quasi picem calidam et liquidam, oculi ejus erant quasi ferrum ignitum, quod de fornace multis scintillis emicans producerit : de ore et naribus ejus flamma exibat, et vapor sulphureus.

Cur autem Deus permittat sanctos viros ejusmodi visionibus exerceri, docet Angelus Domini in Vita S. Alcardi, quæ exstat apud Laurentium Surium ad diem quintum decimum Septembris. Nam cum Diabolus esset in quodam monasterio intentus ad prædam, Angelus Sanctus ejus monasterii custos, dixit ad Diabolum : « Habebis hic ministerium Monachis quidem fructuosum, sed non tibi proficuum; illis ad expiationem, sed tibi profusionem, » et respondente Diabolo : « Numquid ego his aut ullis Christicolis de-

bitor sum ad salutem? » respondit Angelus : « In hoc, inquit, his debitores; quia si quid in eis est, quod resecuri debeat, horrore visionis tuæ purgabitur. » Deinde paulo post idem Angelus S. Alcardo de Diabolo dixit : « Ne verearis a facie ejus : nulla ei in hac Christi familia ad nocendum data potestas est, præterquam quod animabus et corpore exiturus visio illius expiabilem terrorem incutit, ut si in eis aliquid est quod resecuri debeat, horrendæ illius visionis terrore expietur. »

CAP. XII.

De duodecimo præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de remedio primo adversus tentationes Diaboli.

Exposuimus capitibus superioribus tentationes quatuor, quæ moribundos graviter vexare solent : adversus eas tentationes duo remediorum genera adhiberi possunt. Unum est pro iis qui compotes sunt rationis, et audire et intelligere possunt, quæ ipsis dicuntur : alterum est generale pro omnibus, idque utilissimum atque tutissimum.

Quod ad primum attinet, si tentatio fidem Catholicam impugnat, nullo modo expedit, ut supra diximus, cum Diabolo disputare. Sed generatim admonendi sunt ægroti, qui tentantur, ut si tentatio versatur circa naturam Dei, qui unus in essentia, et trinus in personis credendus est, cogitent quam multa ignoramus de rebus creatis, non solum spiritalibus, sed etiam corporalibus; siquidem magna pars hominum non facile credere potest, stellas firmamenti singulas majores esse toto orbe terrarum : et tamen hoc ipsum mathematici facile demonstrant esse verissimum. Quod si res ista, quæ corporalis est, non intelligitur a plurimis, qui tamen fidem habent, hominibus doctis : cur non credent de natura Dei id, quod ipse Deus per Apostolos et Prophetas revelavit, et signis ac miraculis plurimis et maximis confirmavit.

Quod si tentatio ad ea pertineat, quæ Deum fecisse et in dies facere credimus; quale in primis est transmutatio panis et vini in corpus et sanguinem Christi, remanentibus accidentibus panis et vini; adhibenda sunt exempla rerum innumerabilium, quæ credimus Deum fecisse, cum earum nullam rationem reddere possimus. Quis ca-

piat, mundum universum solo Dei nutu ex nihilo fieri potuisse? et tamen multi id credunt, qui mysterium Eucharistia adduci non possunt ut credant. Quis itidem crederet, corpora omnium defunctorum redacta in cineres vel in pulvres, aut a bestis vorata, vel in herbas conversa, jussu Domini in momento resurrectura? et tamen hoc omnes Catholici facile credunt, et in symbolo confitentur, et credit hoc ipsum Job ante aliquot annorum millia; ait enim : *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea.* (Job. xxv.) Ex his igitur et aliis id genus mirandis operibus Dei, quæ superant captum nostrum, facile credi possunt alia, quæ nobis Ecclesia Catholica credenda proponit, cum sit Ecclesia, Apostolo teste, columna et firmamentum veritatis. (I Tim. iii.) Hæc et similia proponi possunt iis, qui tentantur circa fidem.

Qui vero tentationes patiuntur circa spem, iis proponenda est, magnitudo plane infinita misericordiæ Dei, quæ longe superat numerum et molem omnium peccatorum. Sic enim loquitur Spiritus sanctus per Davidem in Psal. *Miseratur et misericors Dominus, patiens, et multum misericors, Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus.* Item proponenda est propitiatio Mediatoris, de qua S. Joannes dicit : *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* (I. Joan. ii.) Proponenda quoque est virtus penitentia, quæ si ex corde vere contrito procedat, nunquam apud Deum repulsam accipiet : verissime enim scripsit Propheta : *Cor contritum et humilitatum Deus non despiciet.* (Ps. l.) Proponenda etiam est exemplum filii prodigi, qui vix illa verba protulerat, *Pater, peccavi in caelum, et coram te* (Luc. xv.) : cum statim patris viscera commota sunt, et in complexum filii ruit, et jussit indui tunica pretiosa, et imponi annulum in digitum ejus, et parari convivium solemne, quia filius ejus perierat, et inventus erat.

Denique proponendum est exemplum S. Pauli, qui dum adhuc Ecclesiam persequebatur, preventus a gratia Dei mutatus est de persecutore, in prædicatorem. Id quod ipse idem scribit factum esse, ut omnes peccatores ejus exemplo converterentur, et nemo quantumvis scelestus, desperaret de misericordia Dei. *Fidelis, inquit, sermo,*

et omni acceptione dignus; quod Christus Jesus venit in hanc mundum peccatores salvos facere quorum primus ego sum, sed ideo, misericordiam consecutus sum ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam eternam. (1. Tim. 11.)

Qui autem tentantur a Dæmone tentatione gravissima contra charitatem Dei, et incitantur ad odium Dei, et amorem Diaboli; docendi sunt primo loco, Diabolum esse mendacem, dicente Domino: *Cum loquitur diabolus mendaciam, ex propriis loquitur quia mendax est, et pater ejus.* (Joan. viii.) Ubi i lud, *Et pater ejus*, significat, Diabolum esse patrem mendacii, ut Santus Augustinus et Sanctus Joannes Chrysostomus docent. (Tract. 14. in Joan. Hom. 42. in Joan. Gal. 11.) Diabolus enim primus omnium mentiri cepit, cum ait Evæ, et per illam Adamo: *Nequaquam moriemini.* Deus enim dixerat Adamo ut non comederet de ligno vetito, si vellet nunquam mori: Diabolus autem contra dixit ut comederet, quia non morentur. Itaque Diabolo nulla fides haberi debet, cum sit mendax, et pater mendacii. Deinde Diabolus jam judicatus est ad ignem eternum, cum omnibus qui illum sequuntur, sic enim Dominus dicit in die judicii: *Ite maledicti in ignem eternum, qui parati estis Diabolo et angelis ejus.* (Math. c. xxv.) Erant igitur quicumque Diabolo se subjecerunt, sperantes se cum Diabolo post mortem apud inferos regnatos, et opes ac voluptates inaximas habituros. Denique experimento constat omnia Diaboli promissa esse fallacia: nemo enim ex iis, qui ad notitiam nostram venire potuerunt, adhuc inventus est, qui thesauros ingentes a Diabolo promissos acceperit; neque qui ad judicium ad carceres vel trirèmes, vel ad ipsam mortem a legitima potestate, per Diabolum eripi potuerint.

Hæc tria si cupidis hominibus serio cogitarentur, fortasse pauci aut nulli essent, qui a Deo vero, vereque omnipotente, et sapientissimo, et optimo, ad Diabolum mendacissimum et mendicissimum, nec non miserimum deficere auderent.

De quarta tentatione nihil est, quod dicamus, cum jam satis abunde constiterit, eam tentationem non tam noxiam quam salutarem morientibus esse. Si quis tamen velit remedium ex Scripturis, ad eam facilius tolerandam, legat ipse, vel jubeat sibi legi, dum horribilis illa visio durat, Psalmum

vigesimum sextum, qui incipit: *Dominus illuminatio mea, et salus mea.*

CAP. XIII.

De tertio decimo præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de secundo remedio adversus tentationes Diaboli.

Explicavimus remedium primum adversus singulas tentationes Diaboli: nunc explicabimus remedium secundum, quod erit commune omnibus tentationibus. Hoc magnum et salutare remedium in oratione positum est, sive ipse pro se ægrotus orare possit, sive alii pro ipso orant, sive ipsius ægroti et astantium oratio conjungatur. Id enim constat, multum valere orationem timentium Deum, præsertim cum pro cempto habemus, non posse Diabolum tentare, nisi quantum Dominus illi permittit. Est enim quasi leo rugiens, vel canis rabidus catena ferrea alligatus, qui non potest pro arbitrio mordere, sed quantum Deus, qui catenam manu sua potentissima regit, illum mordere sinit. Hoc docet in primis S. Augustinus, exponens verba illa Psalmi: *Sic anima mea: Salus tua ego sum.* (Ps. xlii.) Et afferens exemplum S. Job: *« Ostendit, inquit, hoc Deus in causa viri illius sancti Job, quia et ipse Diabolus auferendi hæc temporalia non habet potestatem, nisi cum acceperit a summa illa potestate. Invidere potuit sancto, numquid nocere potuit? Accusare potuit, dominare numquid potuit? Numquid valuit aliquid vel unquam, numquid vel capillum lædere, nisi Deo diceret: Mitte manum tuam? Quid est, Mitte manum tuam? Da potestatem. Accepit. Ille tentatus est: tentatus tamen vicit, tentator victus est. Deus enim, qui Diabolo permiserat, ut illa tolleret, servum suum interius non deseruerat, et ad ipsum Diabolum superandum, animam servi suiframeam sibi fecerat. Quantum valet hoc? de homine dico. Victus in paradiso, vicit in stercore. Ibi victus est a Diabolo per mulierem, hic vicit Diabolum et mulierem. »*

Hoc ipsum, quod S. Augustinus docet nihil posse Diabolum, nisi quantum permittit Deus, exemplo suo docuerunt S. Antonius et S. Franciscus. De S. Antonio sic loquitur S. Athanasius, qui ejus vitam scripsit: *« Antonius multitudine demoniorum vallatus, quasi de inimicis luderet, dicebat: Si virum aliquid haberetis, sufficeret unus*

ad prælium, sed quoniam Domino vos enerwant frangimini, multitudine tentatis inferretorres; cum hoc ipsum infirmitatis indicium sit, quod irrationabilium indutis formas bestiariam. Hursumque confidens aiebat: Si quid valetis, et vobis in me potestatem Dominus dedit, devorate concessum: si vero non potestis cur frustræ nitimini? signum enim Crucis et fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. »

De S. Francisco eadem fere narrat S. Bonaventura: *« Loca, inquit, solitaria quærens, ad solitudines derelictas oraturus nocte pergebat: ubi Dæmonum pagnas horribiles frequenter sustinuit, qui secum sensibilibiter confligentes, nitebantur ipsum ab orationis studio perturbare. (S. Bonav. in vita S. Francisci cap. x.) Ipse vero armis munitis celestibus, quanto vehementius impetebatur ab hostibus, tanto fortior in opere; fidenter dicens ad Christum: Sub umbra alarum tuarum protege me a facie impiorum qui me affligerunt. Ad Dæmones autem: Facite quidquid in me valetis, maligni spiritus et fallaces. Non enim potestis nisi quantum vos manus superna relaxat: et ego ad perferendum omnia, quæ illæ infligenda decreverit, cum omni juvenitate paratus assisto. Quam mentis constantiam superbi Dæmones non abscedebant confusi. »* Hoc igitur jacto solidissimo fundamento, quod diabolus nihil possit, nisi quantum ei Deus permittit, dabitari non potest, quin oratio fervens ad Deum, sive ægroti, sive astantium, multum omnino valeat, præsertim si ii, qui orant, sint amici Dei.

Habemus hujus rei præclarissimum exemplum apud Sanctum Gregorium in libro quarto dialogorum, qui etiam hoc ipsum exemplum in monasterio suo contigisse, et inter concionandum narrasse se dicit. Hæc sunt ejus verba. *« Is, inquit, de quo in hominibus coram populo me narrasse jam meministi, inquietus valde puer fuit, Theodorius nomine, qui in monasterium meum fratrem suum necessitate magis quam voluntate secutus est. (Lib. iv. cap. 3. Dial.) Cui nimirum grave erat, si quis pro salute sua aliquid loqueretur, bona enim non solum facere, sed etiam audire non poterat. Nunquam se ad sanctæ conversationis habitum venire, jurando, irascendo, deridendo testabatur. In hac autem pestilentia, quæ nuper hujus urbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, est perdu-*

ctus ad mortem. Cumque extremum spiritum ageret, convenerunt Fratres, ut egressum illius orando protegerent. Jam corpus ejus ab extrema parte fuerat præmortuum, in solo tantum pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autem Fratres tanto cæperunt pro eo enixius orare, quanto cum jam videbant sub celeritate discedere. Tunc repente cepit eisdem Fratribus assistentibus clamare, atque cum magnis vocibus oratione eorum interrompere, dicens: Recedite. Ecce draconi ad devorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam devorare me non potest, caput meum jam ore absorbit: date locum ut me non amplius cruciet, sed faciat quod acturus est. Si ei ad devorandum datus sum, quare propter vos moras patior? tunc Fratres cæperant ei dicere: Quid est quod loqueris, frater, signum tibi sanctæ Crucis imprime. Respondit ille discens: Volo me signare, sed non possum, quia squamis hujus draconis premor. Cumque hoc fratres audirent; prostrati in terram cum lacrymis cæperunt pro erectione, illius vehementius orare. Et ecce subito cepit æger clamare dicens: Gratias Deo, ecce draco ille, qui me ad devorandum acceperat, fugit, orationibus vestris expulsus stare non potuit: pro peccatis meis modo intercedite, quia converti paratus sum, et secularem vitam funditus relinquere. Homo ergo, qui jam, sicut dictum est, ab extrema corporis parte fuerat præmortuus, reservatus ad vitam, toto corde ad Deum conversus est; et postquam mutatus mente diu est flagellis adstrictus, tum ejus anima carne soluta est. » Hæc Sanctus Gregorius.

Discant igitur qui morientibus assistant, non tam cum ægrotis loqui quam Deum pro eo ardentem orare. Neque quoscumque homines ad visendum ægrotum in extremis constitutum admittere, sed viros pios et probos, qui suffragiis suis multum valeant apud Deum. Multum enim valet oratio justis assidua et fervens. Et quemadmodum Diabolus, qui modicum tempus habet, omnem movet lapidem in eo temporis articulo; sic etiam, et multo amplius debent fideles amici juvare precibus et lacrymis fratres suos de præsentis sæculo exeuntes.

CAP. XIV.

De quarto decimo præcepto artis bene moriendi, vicina jam morte, quod est de iis, qui non ex consueto morbo, sed ex alia causa moriuntur.

Docuimus hæcenus, qua ratione comparare se debeant ad mortem: qui ex morbo diuturno decumbunt: nunc ad idem visum est, quid illis faciendum in periculo ex morbo diuturno, sed aliunde in periculo mortis versatur. Sunt autem tria hominum genera, quibus extra morbum consuetum imminet mortis discrimen. Aliis enim adest mors propinqua, improvisa, et certa, quales sunt qui corripuntur apoplexia, vel feriantur cælesti fulmine. Aliis adest mors propinqua, nec improvisa, sed certa, sed valde probabilis, quales sunt, qui vel bellum gerunt cum hostibus, vel in alto mari cum fluctibus et ventorum flatibus pugnant. Aliis denique propinqua mors est, nec improvisa, nec incerta, quales sunt, qui decreto Iudicis a carnifice feriuntur.

Primi generis homines nullum aliud remedium habent, nisi quotidianam, vel potius continuam mortis memoriam. Atque ad hos proprie pertinet gravissima illa Domini Salvatoris admonitio: *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam.* (Math. xxv.) Gravis quidem, sed pretiosa necessitate, quæ ad optima et utilissima compellit. Si diceret Dominus: *Vigilate nudi in aere frigidissimo donec congeletis, et disruptis undique carnibus extingamini, ut Quadraginta Martyres olim vigilaverunt: nonne id faciendum esset ut securi ad æternam felicitatem læti perveniremus?* et si diceret: *Vigilate nudi et craticulas alligati, donec a subjecto igne ardentem cum intimo et accerrimo dolore consumpti de vita recedatis, ut quondam cum Sancto Laurentio actum fuisse legimus; nonne id quoque alacri animo faciendum esset, ut gehennam ignis æterni evaderemus?* At non hoc jubet Dominus Deus noster omnibus nobis: sed ut vigilemus, ne dormientibus nobis, tur nocturnus adveniat, et aurem Charitatis, vel gemmas pretiosissimæ castitatis, vel thesaurum fidei, aut alia veræ virtutis bona nobis in peccato dormientibus eripiat: et somno peccati lethalis oppressi, et morte præoccupati, Regni cælestis jacturam faciamus, et in gehennam igne inexstinguibili ardentem projiciamur. At pauci sunt,

qui sic repente moriantur, ut nullum eis remedium afferri queat. Esto, pauci sint: unde nosti te non futurum unum ex illis? et si de illis paucis unus eris, quid proderit tibi multitudo eorum, qui ejusmodi periculum evaserunt? Audi ergo, quando licet tibi tam horrendum malum evadere, consilium Patris nostri Dei clamantis et dicentis: *Vigilate, vigilate, quia nescitis diem, neque horam.*

Alteri generi hominum, qui vel in bello repente mortui cadunt, vel in mari vi tempestatis ab undis absorpti extinguuntur, tria videntur esse necessaria, ut feliciter moriantur. Primum est, ut ad bellum non accedant, nisi constet eis bellum esse justum: aut si non sponte, sed coacti a proprio principe arma capiunt, saltem non sciant, bellum esse injustum. Sic enim docet S. Augustinus in libris contra Faustum Manichæum. (l. b. xxii. cap. 79.) Scribit enim, aliam esse rationem principis imperantis, aliam militis obsequentis. Ac principem non posse bellare docet, nisi sciat bellum esse justum: militem autem posse, modo non sciat bellum esse injustum. Alterum est, ut in bello leges observent Sancti Joannis Baptiste, qui interrogatus a militibus, quid agendum illis esset ut salvi fierent, respondit: *Neminem concutatis, neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris.* (Luc. iii.) Postremum est, ut non patiantur peccatum lethale in corde suo unquam hærare: alioqui facile erit, ut mors, quæ in præliis multos de medio tollit, illos imparatos invadat, et ad mortem æternam perpetuo cruciandos amandet. Itaque milites in castris positi, in periculo maximo versantur amittende vite sempiternæ, nisi perpetuo vigilent et pugnent non minus adversus Dæmones tentantes ad peccata quam adversus hostes mortales pro temporalis gloriæ duplicantes.

Hæc eadem dici possunt ad eos, qui non sine periculo navigant mare. Primum enim cavere debent ne ad malum finem navigare incipiant, ut ad capiendos et spoliandos quoscumque obvios, ut piratæ faciunt. Deinde, si bellandi causa suscipitur navigatio, observent etiam ipsi leges acceptas a Sanctissimo præcursore Domini. Denique, ut ipsi quoque non audeant lethali crimine Deum offendere cum non longius distent a morte, quam navis eorum ab aquis.

Tertii generis homines felices dici posse

videntur, si bona sua noverint. Nam vel occiduntur jure damna, vel injuria: si jure, mors illis ad satisfactionem coram Deo prodesset poterit, modo serio peccatum suum detestentur, et libenter mortem ad peccata sua expianda suscipiant. Si injuste occidantur, et ignoscant ex animo iis, qui causa exitii illis fuerunt, imitatores Redemptoris erunt, qui pro crucifixoribus suis Patrem oravit, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciant.* Adde, quod isti longe minus patiuntur in morte, quam ii, qui gravi et diuturno morbo laborant. Deinde isti integris sensibus, et cerebro non vitiatum cum sint, facilius possunt sacræ confessioni et Sacramento corporis Domini suscipiendo et orationibus operam dare, quam ii, qui detinentur in lecto doloribus variis tolerandis occupati, et virtute naturali ut plurimum debilitati, vel etiam prostrata. Denique non desunt multis in locis homines docti et pii, qui summa diligentia et sollicitudine assistant ejusmodi hominibus supplicio extremo afflictiis eosque docent, quo modo se comparare debeant ad mortem pie suscipiendam, ut cum mori incipiunt vite mortali, vivere incipiant beatæ immortalitati.

CAP. XV.

De felici morte eorum, qui artem bene moriendi didicerunt.

Explicati præceptis artis bene moriendi, illud unum superesse videtur, ut breviter explicemus, quæ sit utilitatis in arte bene moriendi. Res est facilis et tamen maxima, qui enim bene moritur, feliciter moritur. Neque quomodocumque feliciter moritur qui bene moritur, neque quomodocumque infeliciter moritur qui male moritur. Sed qui bene moritur, transit a vita mortali et misera ad vitam æternam, et omni ex parte beatissimam, et contra qui male moritur, transit a vita que videtur diuturna et felix ad vitam omni labore et dolore plenissimam quæque finem laboris nullum invenit ut inde mors æterna sit potius dicenda quam vita: erant enim homines reprobi mortui ad omnem laborem et dolorem.

Rem ita se habere Scripturæ sanctæ aperte nos docent. De illis qui bene moriuntur, loquitur Sanctus Joannes in Apocalypsi dicens: *Audivi vocem de celo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in Domino moriun-*

tur. Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos (Apoc. xiv). Hanc sententiam non desunt ex Scripturis, qui ad solos Martyres pertinere existimant: sed communior et verior explicatio ad omnes sanctos, qui pie moriuntur in Christo, verba Sancti Joannis pertinere docet. Certe Sanctus Bernardus in Epistola quadam, quæ inscribitur de Macchabeis, sic loquitur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, non soli qui pro Domino moriuntur, sicut Confessores, profecto beati sunt. Quæ proinde res mihi videntur mortem facere pretiosam, vitam, et causam, sed amplius causa, quam vita porro illa est pretiosissima, quam et causa commendat et vita* (Epist. xviii). Hæc ille. Hoc accedit quod Ecclesia, quæ optima interpretes est Scripturarum, ex hoc loco Apocalypsi lectionem legi jubet in Missa pro defunctis omnibus. Ait igitur Sanctus Joannes: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, hoc est, beati sunt illi omnes, qui cum moriuntur inveniuntur in Domino, id est, inveniuntur conjuncti Domino per veram charitatem, ut membra viva capitis, quod est Christus. Sic de Sancto Stephano moriente scripsit S. Lucas: Obdormivit in Domino* (Luc. xii.) id est, conjunctus Domino, ut membrum capiti.

Cur autem sint beati qui moriuntur in Domino explicat Sanctus Joannes dicens: *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis* (Apoc. xiv). Spiritus enim sanctus aperte declarat, in morte sanctorum finem imponi laboriosis operibus omnibus, et inchoari requiem sempiternam, nec solum cessare labores omnes, sed etiam inchoari vitam felicissimam, plenam omni genere voluptatis: quia opera illorum sequuntur illos. Opera enim bona et meritoria omnis consolationis et voluptatis, non temporariæ, sed æternæ, non remanent in terra sed sanctos operarios sequuntur in celum, juxta illud Prophetæ: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* (Psalm. cxi). Opes quidem sancti viri relinquuntur in terra vel potius consumuntur in terra: sed justitia, liberalitas, misericordia, quæ opes terrenæ communicatæ sunt pauperibus manet in sæculum sæculi, nec solum manet sed ditissimum facit enim, qui divitias perituras in egenos distribuit super terram. Nec solum opera liberalitatis sequuntur eos, sed etiam opera sapientiæ, opera fidei, opera

spei, opera charitatis, opera timoris Domini opera temperantiae, opera fortitudinis, opera castitatis, opera religionis, denique opera omnia bona sequantur eos, et praeimia amplissima et perpetua illis acquirunt. Vere igitur felicissimus est, qui bene moritur cum et requiem a laboribus, et summam omnium bonorum in aeternum acquirat. Accedant ad hoc Scripturae verissimum testimonium visitationes sanctorum, qui adesse solent morientibus piis hominibus, ut eos in exitu de corpore consolentur et adjuvent, et Daemonia, quae terrorem ipso tempore incutere solent, compescant, quae visitatio inter felicitates pie morientium non modica est.

Possem hoc loco historias plurimas recensere, sed contentus ero exemplis, quae exstant in Dialogis Sancti Gregorii (Lib. iv. Dialog. cap. 11). Igitur in quarto libro sic ipse Beatus Gregorius de Ursino Presbytero loquitur: « Ursinus Presbyter vicinus morti cum magna cepit laetitia clamare dicens: bene veniant domini mei, quod a tantillum servulum vestrum estis dignati convenire? venio, venio, gratias ago. Cumque hoc iterata crebro voce repeteret, quibus hoc diceret, qui illum circumsteterant requirebant, quibus ille admirando respondit, dicens: Numquid hic convenisse sanctos Apostolos non videtis? B. Petrum et B. Paulum primos Apostolorum non aspicitis? Ad quos iterum conversus dicebat: Ecce venio, ecce venio, atque inter haec verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit eos etiam sequendo testatus est. Quod plerumque contingit, ut in morte sanctorum praecellentium visiones aspiciant, ne ipsam mortis suae poenalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti supernorum civium societas ostenditur a carnis suae copula sine doloris et formidinis fatigatione solvantur. »

Idem Sanctus Gregorius in eodem libro capite sequenti narrat ad Probum Reatinae Ecclesiae Episcopum moribundum venisse Sanctum Juvenalem et Sanctum Eleutherium Martyres cum ingenti splendore et mox venerabilem Probum carne solum cum illis, qui ad eum venerant, in caelum abisse. Idem capite sequenti refert, Sancto Gallae ancillae Dei aegrotanti et morti proximae apparuisse sanctum Petrum, eique significasse dimissa illi fuisse omnia peccata, ut secure de mundo recederet. Idem sequenti capite

refert, moriente Servulo paralytico, audita fuisse in caelo cantica Angelorum, et odorem mirificum effusum. Idem sequenti capite narrat de Romula ancilla Dei, ingentem numerum animarum sanctorum de caelo ad eam venisse cum inestimabili claritate luminis, et suavissimi odoris fragrantia. In sequenti capite refert de amica sua Tharsilla, quod primum viderit apparentem sibi felicem Pontificem affinem suum, dicentem: Veni, quia in hac te lucis mansione recipio, deinde mox febrim correpta, et ad extrema deveniens, Jesum ad se venientem viderit, et in eum intendens expiraverit. Tantam autem odoris fragrantiam in eo loco relictam fuisse, ipsa quoque sua vitas ostenderet, illic auctorem suavitatis fuisse. Idem in sequenti capite scribit, Musae puellae B. Virginem Dei matrem cum Virginum choro apparuisse, eamque morientem ad regna caelorum secum duxisse. Denique in sequenti capite scribit morienti Stephano Angelos sanctos adfuisse.

Habemus igitur, teste Sancto Gregorio, viris aut mulieribus piis de hac vita migraantibus assistere solitos non solum Angelos, sed etiam Martyres jam defunctos, vel Apostolorum principes, vel ipsam Reginam caelorum, vel denique Christum ipsum, Regem aeternae gloriae. Quanta autem haec sit felicitas, quanta gloria, quanta cordis laetitia iis qui bene vivere et feliciter mori didicerunt; si soli explicare possunt, quibus datum est haec tam ingentia Dei beneficia experiri.

CAP. XVI.

De infelici morte eorum, qui artem bene moriendi discere neglexerunt.

De Juda proditore Dominus ait: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* (Matth. xxvi). Nihil enim infelicius cogitari potest homine qui a fine suo, ad quem creatus erat culpa sua aberrat. Res enim caeterae, sive animantia bruta, sive plantae, sive res inanimatae, si finem suum non consequantur, nihil tamen molestiae patiuntur, cum esse desinant: homo vero si a fine suo aberrat, qui est vita beata et sempiterna, non desinit esse et vivere, sed vitam ducit omni morte detiorem, ad perpetuum quaerit mortem et nunquam inveniat. Proinde omni stulto stultior est, et omni insipientior qui non contendit omnibus viribus ad felicitatem aeter-

nam pervenire, cum nemo possit ab aeterna felicitate excidere, quin incidat in aeternam damnationis abyssum.

Ad hoc ipsum summi momenti negotium vere capiendum, operae pretium esse duxi verba illa apostoli Pauli breviter considerare quae habentur in Epistola priorae ad Corinthios: *Id enim quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis: non contemplantibus nobis, quae videntur, sed quae non videntur, quae enim videntur, temporalia sunt: quae non videntur aeterna* (I Cor. c. iv). Haec Apostolica et plane aeterna verba homini spirituali apertissima sunt, et iis potissimum spiritualis homo discit facillimo negotio artem bene vivendi, et artem bene moriendi, sed homini carnali vel animali verba ista sunt merae tenebrae, eoque Glimmeria, ac si homini Latino vel Graeco Hebraica vel Arabica essent.

Homo spiritualis ex his verbis colligit, tribulationes quamvis gravissimas, pro Deo susceptas, esse levissimas et brevissimas, etiamsi per multos annos tolerandae essent: quia omne, quod finem habet non potest esse diuturnum. Easdem vere tribulationes efficere apud Deum meritum tanti pretii; ut inde ematur immensus et sempiternus gloriae et bonorum omnium thesaurus. Ex quo intelligunt homines sapientes, non esse timendas tribulationes, sed timenda esse peccata, neque esse magnificienda bona temporalia, sed aeterna. Ex quo sequitur ut bene vivant in terris, ut feliciter regnent in caelo, et per hoc pie vivant, ut feliciter moriantur.

Sed homines animales et spiritum non habentes, qui verbis dicant se credere verbis Scripturae divinae factis autem negant, si prorsus invertunt verba Apostolica, et dicunt, si non voce, saltem corde, egestatem, ignominiam, injurias tribulationes esse gravissimas, et omni animi provisione cavendas et propulsandas, etiamsi oporteat mentiri, fraudare, homicidia perpetrare, Deum offendere, et gehennam post obitum tolerare. Quis enim scit, inquit, an sit us, quam gehenna, et quisnam vidit aeternum gloriae pondus? At egestatem, ignominiam, injurias esse malas, experimur, certo scimus, manibus palpamus. Haec mundus et qui de mundo sunt, non quidem ore pronuntiant, sed operibus testantur, et ea causa est, cur magna pars hominum male vivat, et infelicissime moriatur.

Ac ut exemplum unum vel alterum mortis infelicissimae hominis perditae afferamus, exstat apud Sanctum Gregorium in libro iv dialogorum exemplum cujusdam Crisorii qui cum esset unus de illis, quos paulo ante descripsi, homo politicus, prudens et ad res mundi, ut Sanctus Gregorius loquitur, valde idoneus, superbus tamen et avarus: hic ad extrema vitae cum venisset, apertis oculis vidit terribissimos spiritus coram se assistere, et vehementer imminere ut ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, et magnis vocibus inducias petere, clamans, et dicens: Inducias vel usque mane, inducias vel usque mane. Sed cum haec clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suae carnis evulsus est. De quo nimirum constat, quia pro nobis ista, non pro se viderit, ut ejus visio nobis proficiat. Ita nimirum accidere solet iis, qui conversionem suam ad extremam vitam horam differere volunt, et de illorum numero sunt qui, ut idem Sanctus Gregorius initio quarti libri docet, quae non vident, non facile credant vel si credunt, non ita credunt, ut eos ad vitam probe agendam inducant.

Alterum exemplum in eodem loco idem Sanctus Gregorius narrat de Monacho quodam hypocrita, qui jejunare credebatur, cum interim secreto comederet et biberet. Hunc enim ad inferos damnatum fuisse scribit Sanctus Gregorius, ipso conflente peccatum suum, nec tamen poenitentiam agente: voluit enim Deus, ut appareret hypocritis ejus; nec tamen gratiam poenitentiae illi concessit, ut alii discerent non differre confessionem et poenitentiam usque ad finem.

Sed his dimissis: qui culpa sua artem bene vivendi non didicerunt, et ideo felicem de hac vita exitum non habuerunt; redeo ad verba Sancti Apostoli Pauli, quae graviora sunt mysteriis et saluberrimis documentis.

Primum igitur observare par est, quam vehementer extenuet Apostolus merita sua, id est, labores pro Christo susceptos; et extollat gloriam regni caelorum: quae merces est meritorum: *Quid, inquit, est momentaneum et leve tribulationis nostrae.* Haec est meritum suorum extenuatio. Laboravit Apostolus totis viribus ad annos circiter quadraginta. Nam cum accessit, vocatus a Christo ad obsequium adolescens erat. Sic enim scribitur in Actis Apostolorum: *Deposuerunt vestimenta sua* (lapidatores S. Stepha-

ni) *secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus (Act. vii.)* Vixit autem in obsequio Christi usque ad senectutem, ipso scribente de se ad Philemonem: *Cum sis, sicut Paulus, senex.* Itaque consumpsit Apostolus Paulus in obsequio Christi annos omnes juventutis, et virilis ætatis, et partem senectutis, et tamen dicit, tribulationes suas, quæ perpetuæ illi fuerunt a conversione sua usque ad martyrium, fuisse momentaneas. Et verum dicit, si comparentur ad æternitatem sempiternæ felicitatis: tamen absoluta longo tempore duraverunt.

Adjungit brevitas levitatem dicens: *Momentaneum et leve tribulationis nostræ.* Quam autem fuerint crudeles et asperæ tribulationes, ipse indicat, cum ait in priore Epistola ad Corinthios: *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus; tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium perisema usque adhuc (I Cor. iv).* Idem ipse in posteriore Epistola ad eosdem Corinthios hæc addit: *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Julæis quinque quadragenas, una minus, acceperunt virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in labore, et rumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate. (II Cor. xi.)* Hæc sunt tribulationes, quas appellavit leves; quæ quamvis in se gravissimæ sint, tamen amor Christi et magnitudo præmii non sine causa fecit videri levissimas.

Adjungit Apostolus magnitudinem præmii, dicens: *Supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Ubi more Scripturarum sanctarum que se nostræ capacitati accommodare solent, describit Apostolus præmium laborum ad similitudinem magnitudinis rei corporalis. Res enim corporalis tunc magna esse dicitur, cum est sublimis, diuturna, ampla, et profunda. De sublimitate felicitatis beatorum dicit, *Supra modum in sublimitate*, id est, præmium laborum nostrorum erit sublime supra modum, id est, celissimum, sic ut

nullus honor, nulla dignitas, nulla sublimitas cogitari possit major. De longitudine dicit, *Æterna*: quod videlicet finem nullum habebit, ad cuius comparisonem omnis duratio brevissima et momentanea dici poterat. De latitudine et profunditate dicit, *Gloriæ pondus.* Nomen *Gloriæ* significat beatitudinem similem fore splendori vel luminis, quod ubique diffunditur, et omnia repleat. Nomen *Pondus* designat profunditatem rei solidæ et plenæ, quæ non est superficialis et inanis, sed solidissima atque plenissima. Erit igitur beatitudo sanctorum res quædam supra omnem modum et mensuram sublimis, æterna, solidissima, atque plenissima.

Quia vero ista non capiunt homines animales, quales sunt cives mundi hujus, addit: *Non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur.* Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ non videntur, æterna. Hæc erit tota et vera ratio, cur tam pauci discant artem bene et feliciter vivendi et moriendi; quia vel non citant, vel non serio cogitant ea, quæ non videntur, et æterna sunt; sed toti sunt occupati in consideranda pulchritudine vel utilitate rerum corporalium et transeuntium, quæ videntur. Itaque hoc solum interesse inter animantia bruta et homines animales spiritum non habentes; quod illa non considerant nisi præsentia, quia non habent mentem rationis capacem, quia sola considerari possunt res futuræ et sempiternæ: homines autem carnales et animales non cogitant neque considerant res futuras et sempiternas, quæ visco concupiscentiæ carnis capti, non volunt mentem avertere a rebus presentibus, et convertere ad res futuras quæ solæ sunt vere magnæ, pretiosæ, et sempiternæ. Atque hæc de prima consideratione sententiæ Paulinæ.

Alteræ consideratio non minus utilis et salutaris, ad illos pertinet, qui ad inferos descenderunt: illi enim, quibus pœna jam oculos mentis aperuit, quos in hoc seculo culpa clauserat; illi, inquam, jam æperissime intelligunt, bona mundi hujus, divitias, honores, delicias, regna et imperia fuisse pro ipsius momentanea et levia: et tamen propter illa amississe se bona eminentissima et perpetuo duratura. Unde perpetuo gement, et consolationem nullam invenient, quod cum in terris fuerint, tam stulti essent, ut propter bona fragilia et peritura, et non tam bona quam umbras bonorum, amiserent bona

cælestia, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus habentia.

Audiamus voces eorum ex libro Sapientiæ: placuit enim Spiritui sancto in libro Sapientiæ nobis referre voces insipientium illorum, quæ illis quidem inutiles sunt, nobis autem fructuosæ esse poterunt, si velimus. *Ergo erravimus, inquit, a via virtutis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoramus. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrens, et tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cujus, cum præterierit, non est vestigium invenire; aut tanquam avis, quæ transvolat in aere cujus nullum invenitur argumentum itineris (Sap.).* Hæc Sapientis. Ex quibus non solum intelligimus, animales homines in inferno penitentiam acturos, quod propter bona exigua et temporalia amiserunt magna et æterna; sed etiam quod multum laboraverint usque ad magnam defatigationem in bonis perituri acquirendis vel conservandis. Quod plane verissimum est et sæpe accidit, ut contemplores temporalium bonorum vivant hilariiores et lætiores, quam ii, qui divitiis et honoribus abundant.

Certe Apostolus Paulus, cujus verba explicanda suscepimus de se ipse dicit: *Repletus sum consolatione, super abundo gaudio in omni tribulatione nostrâ. (II Cor. vii)* De S. Antonio, qui temporalia bona omnia dimiserat, S. Athanasius in ejus vita refert, eum nunquam visum fuisse tristem. Quod idem de sanctis omnibus dici potest, quamvis pauperrimis, et laborantibus perpetuo in oratione, et jejuniis, et carnis propriæ mortificatione. Itaque qui propter bona temporalia comparanda, vel conservanda, vel augenda, non timent amittere bona sempiterna, ii non solum sempiterna bona penitus amittunt, sed magna ex parte propter ipsa temporalia, lætitiæ et consolationis internæ jacturam faciunt, et dum felicitatem terrenam quaerunt, felicitatem terrenam et cælestem perdunt.

An non igitur æquum esset, ut nos, qui adhuc in via sumus, exemplo eorum qui nos præcesserunt, sapere inciperemus? Certe, si dum iter facimus, admoneret nos aliquid, viam, quam ingressi sumus, non du-

cere ad locum, ad quem pervenire desideramus, sed ad præcipitium, vel ad speluncam latronum: nemo nostrum esset, qui non cum gratiarum actione admonitionum, et dicto citius aliud iter arripere. Quod si in corporali et temporali periculo facimus; æquum profecto est, ut multo libentius et alacrius id faciamus in periculo spirituali simul et corporali, temporali et sempiterno.

Postremo restat consideratio pro illis hominibus, qui usque adeo carnales et animales sunt, ut detrimentum æternæ vitæ et gloriæ cælestis exuperantis omnem sensum, non magnificiant. Isti vero admonendi sunt, ut si non magnificiant gloriæ cælestem, quam nunquam viderunt, saltem non despiciant ignem, et sulphur, et alias corporales pœnas, quas noverunt, quæque in gehenna atrocissimæ inveniuntur. Vere enim *Quod est in præsentem momentaneum et leve voluptatis carnis: Supra modum in profunda gehenna æternum miseriæ Pondus operatur in impiis.* Et quidem Dominus Christus in die novissima paucis verbis aperiet hoc ipsum, dicens: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo et Angelis ejus. (Math. xxv.)*

Sed Beatus Joannes in Apocalypsi copiosius explicavit, qualia sint tormenta para'ta diabolo et angelis ejus, et hominibus ab ipso circumventis et seductis. De Diabolo principe impiorum sic legitur in Apocalypsi: *Et Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudopropheta cruciabantur die ac nocte in secula sæculorum. (Apoc. xx.)* Et capite sequenti de reliquis ad inferos damnatis dicitur: *Timidis et incredulis, et exsecratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololâtris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure: quod est mors secunda. (Apoc. xxi.)* Ex quibus verbis primum solum indiget explicatio, reliqua enim manifesta peccata sunt. Timidos igitur vocat Sanctus Joannes eos, qui non audent resistere tentatori, sive Diabolo, sive homini; sed continuo dant manus et consentiunt tentatori. Quibus S. Jacobus ait: *Resistite Diabolo, et fugiet a vobis (Jac. iv).* Sunt autem non pauci, sed fere innumerabiles, qui non didicerunt hellare bella Domini; sed absque ulla resistentia suscipiunt vulnera Diaboli, et moriuntur morte prima, quæ est peccatum lethale: et quia timidi sunt etiam in agenda penitentia, cum non audeant castigare et in servitum

redigere corpus suum, ideo incidunt in mortem secundam, quæ est gehenna. Itaque recte posuit Joannes primo loco timidos, quia timiditas infinitos homines ad inferos perducit.

Quid igitur hic dicent homines carnales? Momentanea et levia esse bona temporalia, experimento aliorum et nostro omnes didicimus: gravissima et sine fine duratura esse tormenta gehennæ, Scriptura divina, in qua falsitas esse non potest, aperte testatur. Ex quibus sequitur, ut summa totius artis bene moriendi sit ea, quæ tribus sequentibus propositionibus continetur, sive quæ sequenti ratiocinatione concluditur.

CAP. XVII.

Summa totius artis bene moriendi.

Momentanea et modica est tam consolatio quam tribulatio vitæ præsentis: sempiterna et maxima est tam consolatio quam tribulatio vitæ futuræ. Igitur stulti sunt, qui consolationem vel tribulationem vitæ futuræ contemnunt. Hujus argumentationis propositio prima nota est per experimentum; secunda notissima est per Scripturam Spiritus sancti; tertia sequitur ex duabus præcedentibus. Si quis igitur velit artem bene moriendi facile et cito perdiscere, non sit contentus lectione libri hujus aut aliorum similium; sed attente consideret, non semel, sed sæpius; non animo discendi, sed intentione bene vivendi et feliciter moriendi, quantum distent a momentaneis sempiterna, et a gravissimis levissima. Et si in hac utilissima veritate solidissime confirmari cupit, consideret exempla eorum, qui fuerunt ante nos, sive sapientes, sive stulti illi fuerint, hoc est, sive bene vivendo felicitati mortui sint, sive male vivendo perierint in æternum. Ac ut laborem quærendi exempla lectoribus dem, afferam ego tria paria exemplorum, unum Regum, alterum hominum privatorum, tertium Ecclesiasticorum; omnia ex divinis literis de prompta proponam.

Primum erit Saülis et Davidis. Saül primus rex Hebræorum, cum esset homo privatus et pauper usque adeo probus erat, ut Scriptura (I. Reg. ix.) testante, non esset inter filios Israel melior illo. Creatus rex, mutavit vitam et mores, ut jam non inveniretur illo deterior. Persecutus est Davidem innocentem usque ad mortem, non alia de causa, nisi

quia suspicabatur, cum post se regem futurum. Tandem cum regnavisset annis viginti, occisus in bello ad gehennam descendit. David fidelis et pius, post diuturnam persecutionem Saülis rex declaratus, regnum annis quadraginta justissime gubernavit, in quibus multas tribulationes perpessus, tandem in pace quievit.

Conferamus nunc utriusque consolationes et tribulationes, et videamus, uter artem bene vivendi et feliciter moriendi melius id discerit. Saül dum vixit, voluptatem imperandi, quæ maxima esse solet, non liquidam nec solidam habuit propter odium, quo Davidem persequeretur. Itaque viginti annis regnandi dulcedinem non sine felle invidentiæ degustavit. Annis illis evoluit fugit ab eo omnis vitæ jucunditas, et successit pura et sempiterna calamitas; et nunc usque ad annos circiter bis mille et septuaginta, vivit pars ejus nobilior, quæ est animus, in doloribus maximis, et quod miserabilis est, sine fine ullo duraturus. David contra vixit annis septuaginta, quadraginta regnavit. Et quamvis tribulationes non exiguas nec paucas gustaverit, tamen consolationes etiam maximas et frequentissimas expertus est ex revelationibus divinis, quos in Psalmis suis dulcissimis expressit; et post obitum non ad penas, sed ad refrigerium, in sinum Abraham cum SS. Patribus concessit: et post Christi Domini resurrectionem cum ipso Christo ad regna celorum sempiterna conscendit.

Judicet nunc lector, an non sit infelicissimus exitus de corpore hominum iniquorum, quamvis regum vel imperatorum: et felicissimus exitus justorum etiam si regum vel imperatorum. Saül, ut dixi, annis viginti regnavit: post obitum annorum duobus millibus et eo amplius in igne gehennæ absque ullo refrigerio mansit. Quæ comparatio est annorum viginti cum duobus millibus annorum? Quis optaret viginti annos summæ et liquidissimæ voluptatis, si certo sciret, ob eam voluptatem in ardentissima fornace mansurum se ad annos bis mille et amplius? Et essetne ullus homo tam veors, qui tormentum opium maximum subire vellet ad annos, non dicam bis mille sed bis centum, ut postea ad annos viginti voluptate quantumvis maxima potiretur? Quid si nunc addamus, tormentum gehennæ non annos bis mille duraturum, sed finem nullum habiturum? Hæc certe sola tormentorum æternitas, sine ulla cessatione et sine ullo refrigerio duratura, ejus-

modi est, ut cor ferreum et pectus æreum ad poenitentiam flectere possit. Eandem considerationem lector per se adungere poterit de tribulatione Davidis momentanea et levi, cum gloria et voluptate maxima et sempiterna, quam post obitum is ipse David in cælesti regno consecutus est, quamvis magis non moveat tormenta gehennæ, quam gaudia paradisi.

Alterum exemplum erit Epulonis et Lazari ex Evangelio Sancti Lucae. Dives Epulo ad modicum tempus letatus est cum amicis suis, quippe qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Lazarus e contrario mendicus et æger jacebat, ad fores Epulonis ulceribus plenus et cupiebat saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat. Sed paulo post mutata omnia: dives Epulo mortuus est atque ad gehennam descendit: mortuus est enim Lazarus, et ab Angelis in locum refrigerii et sinum Abraham delatus est. Et quidem Epulo post brevissimam consolationem in flamma ignis æterni cruciari coepit, et nunc etiam cruciatur, et sine ullo refrigerio vel cessatione cruciabitur in sæcula sæculorum: Lazarus pius et patiens, post brevem tribulationem ad quietem in sinum Abraham concessit; deinde post Christi resurrectionem ad cælestia et felicissima regna migravit, ubi beatus sine fine erit. Certe quidem, si tempore illo nos quoque fuisset in vivis, pauci aut nulli ex nobis similes Lazari, sed omnes aut plurimi ex nobis similes esse cupivisset Epulonem, et nunc tamen omnes Lazarum felicissimum, et Epulonem miserimum judicamus. Cur igitur nunc, cum nobis optio datur, non eligimus virtutem Lazari potius quam vitia Epulonis? neque enim vituperanda sunt divitiæ, cum Abraham Luc. xvi., et David, et alii multi sanctorum, divitissimi fuerint; sed damnanda est crapula, luxus, vanitas, immiseriordia, et alia vitia, quæ Epulonem ad gehennam perduxerunt. Neque in Lazaro solam pauperiem et ulcera consideramus, sed patientiam et pietatem extollimus. Illud autem est valde mirandum, quod cum ista omnia noverimus, et Epulonem stultissimum, et Lazarum sapientissimum judicemus; tamen adhuc non pauci reperiantur, qui vivendo Epulonem imitari non desinant, cum certissimi esse possunt similes illi se futuros esse in pœnis, cujus similitudinem in vitis exprimere voluerunt.

Restat exemplum tertium Judæ proditoris et Sancti Matthiæ, qui Judæ in apostolatu successit. Judas prorsus infelix in hoc mundo, et infelicissimus in alio, tribus annis Dominum Salvatorem secutus, ex furto sacrilego marsupium implere satagens, non contentus iis pœnis, quas ex communi elemosina sibi accipiebat; avartitie morbo stimulante eo pervenit, ut Dominum et Magistrum venderet. Sed paulo post a Diabolo in desperationem adductus, pecunias restituit, et se ipse suspendio necavit, vitæque temporalem et sempiternam simul amisit. Itaque Dominus de Juda horribilem illam sententiam protulit: *Bonum erat ei, si natus non fuisset.* (Matt. xxvi.) S. Matthias, qui Judæ successit, id est, in locum ejus electus momentaneum laborem et dolorem, non sine affluentia cælestium deliciarum, sustinuit, nunc vero omni labore et dolore finito, cum Christo felix regnat in caelis, cui fidelissime servivit in terris.

Hæc Judæ cum Matthia collatio, ad Episcopos et regulares pertinet. Fuit enim Judas Christi Ap. stolus, ac per hoc Episcopos designatus. Jam de Juda et Matthia S. Petrus illa verba Psalmi exposuit: *Episcopatum ejus accipiat alter.* (Ps. cviii.) Et idem Judas inter viros regulares numerabatur cum de Apostolis omnibus S. Petrus dixerit: *Eccc nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo erit nobis* (Matt. xxvii.)? Judas ergo omnium hominum infelicissimus, ex altissimo perfectionis statu cum cecidisset, id parum lucri quod male acquisierat, restituit amisit, et sibi ipse carnifex factus, ad penas sempiternas damnatus, exemplo esse potest Ecclesiasticis et regularibus omnibus, ut videant quomodo ambulat, et quale periculum illis imminet, nisi perfectioni status sui sancte vivendo respondeant. Nam Saül et Epulo de felicitate temporali ad ærumam sempiternam moriendo venerunt: Judas vero temporalem felicitatem nullam habuit, sed umbram solum, sive spem felicitatis, et tamen ad sempiternum exitium, et quidem horribilius quam Saülis et Epulonis exitium fuit, semetipsum occidendo, descendit. Sed etiam Judas discedendo divitias omnium mortalium superasset, et postea tamen ad æternam pauperiem et supplicia gehennæ sine fine duratura venisset, ut reipsa jam venit; quid illi divitiarum cumulus profuisset?

Maneat ergo stabilis et vera ratiocinatio,

quam initio capitis posuimus, et quam nunc
verbis apostolicis reperimus.

*Quod in presenti est momentaneum et leve
tribulationis nostræ, supra modum in sublimi-
tate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis,*

*non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed
quæ non videntur: quæ enim videntur, tempo-
ralia sunt, quæ non videntur, æterna sunt.
(II Cor. IV.)*

TRACTATUS

DE COGNITIONE DEI